

Γ'.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

Έάν συνοψίζοντες δσα μέχρι τούδε έξεθέσαμεν περὶ τῶν βασικῶν ίδεων καὶ τῆς μεθόδου τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ, πρώτων εἰς τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Φιλελεύθερον Ἀτομισμόν, δδηγούμεθα εἰς τὰς ἔξης διαπιστώσεις:

1) Ο Μαρξικὸς Σοσιαλισμὸς θεωρῶν, δπως καὶ ἡ Φιλελευθέρα Οἰκονομικὴ Σχολὴ, τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ως τμῆμα τῆς φύσεως καὶ ἔξομοιώνων ως ἐκ τούτου τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα πρὸς τὰ φυσικὰ τοιαῦτα¹, δέχεται, δπως καὶ ἔκεινη, μίαν «φυσικὴν δύναμιν», μίαν «φυσικὴν τάξιν» δπισθεν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐκπροσωπουμένην ἀπὸ νόμους ίδιους, αὐτοτελεῖς καὶ ἀκαταγωνίστους, διέποντας τὰς κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις «μὲ τὴν ἀναγκαιότητα ποὺ προΐσταται εἰς τὰς μεταμορφώσεις τῆς φύσεως»². Βεβαίως διὰ τὸν Μάρξ οἱ φυσικοὶ οὗτοι νόμοι δὲν εἶναι αἰώνιοι καὶ ἀναλλοίωτοι, οὕτε παρέχουν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς καὶ μόνου δριστικοῦ καὶ ἀμεταθλήτου κοινωνικοῦ συστήματος — δπως διὰ τοὺς Φιλελευθέρους οἰκόνομολόγους, — ἀλλὰ ἀντιθέτως εἶναι νόμοι μεταθολῆς καὶ ἔξελίξεως, νόμοι μεταμορφώσεως, οἱ ὅποιοι δημιουργοῦν διαδοχικῶς διάφορα κοινωνικὰ συστήματα. Οὐχ ἥττον δμως, δι' ἀμφοτέρους εἶναι νόμοι ἀναγκαῖοι καὶ μηχανικοί, τοιαύτης μάλιστα ἀκριθείας ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν ἐκ τῶν προτέρων νὰ καθορισθοῦν τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν³. Δι' ἀμφοτέρους εἶναι νόμοι ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης βιουλήσεως παρὰ τῆς ὅποιας δὲν δύνανται νὰ τροποποιηθοῦν ἢ νὰ παραβιασθοῦν. Δι' ἀμφοτέρους εἶναι νόμοι παρασκευάζοντες κατὰ τρόπον ἀκαταγώνιστον, μοιραῖον, σχεδὸν μυστηριώδη, τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς ση-

1 K. Kautsky: Πρόλογος εἰς «Κεφάλαιον», σ. XXII - XXIII.

2 Kapital, I, XXVI § VII.

3 Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σύμπτωσις τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Μαρξιστοῦ Antonio Labriola καὶ τοῦ οἰκονομολόγου J. B. Say: ὁ πρῶτος ὑποστηρίζει δτὶ ἡ κομμούνιστικὴ θεωρία προλέγει τὸ μέλλον «ὡς ἔξαγγελίαν ἔκεινου τὸ ὅποῖον δφείλει ἀναποφεύκτως νὰ συμβῇ», ἐνῷ δὲ δεύτερος φρονεῖ δτὶ ἔάν κατέχωμεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, τότε «δυνάμεθα νὰ προλέγωμεν εἰς τὸν οἰκονομικὸν κόσμον πᾶν δτὶ θάσυμον, δπως προσθλέπομεν καὶ τὰς ἔκλείψεις!».

μαντικήν τινά συμβολήν τῆς τελευταίας¹. Δι' ἀμφοτέρους εἶναι νόμοι ἔξασφαλίζοντες τελικῶς, ἀφ' ἐαυτῶν καὶ αὐτομάτως καὶ παρὰ τὴν κατ' ἀρχὴν ἀδιαφορίαν των πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν, τὴν ἄνοδον καὶ τὴν προσγωγὴν τῶν κοινωνιῶν².

2) 'Ο Μαρξικὸς Σοσιαλισμὸς δπως καὶ ὁ Φιλελεύθερος 'Ατομισμὸς, χρησιμοποιοῦν λογικὰς ἢ priori μεθόδους δι' ὧν ἀπλουστεύουν τὴν πολύπλοκον πραγματικότητα καὶ ὑποτάσσουν τὰ πραγματικὰ γεγονότα εἰς προκαθωρισμένας γενικὰς ἰδέας, — λησμονοῦν τὸν ἀνθρωπὸν ὡς παράγοντα τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων, καὶ δέχονται τὴν μὲν κοινωνικὴν ζωὴν ὡς ἀποκλειστικῶς ἔξαρτωμένην ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν τοιαύτην, τὴν δὲ τελευταίαν ταύτην ὡς σύμπτωσιν καὶ ἀλληλουχίαν ὅλικῶν γεγονότων καὶ ὅλικῶν δυνάμεων, ἀνεξαρτήτων τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως³.

3) 'Ο Μαρξισμὸς καὶ ὁ Φιλελευθερισμὸς δέχονται τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὡς ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἀπρόσωπον, ἀπαθῆ, ἀδιάφορον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν, — καὶ θεωροῦν αὐτὴν ὡς ἀποθλέπουσαν μόνον εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν φυσικῶν νόμων ποὺ διέπουν τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, καὶ ὡς ξένην πρὸς πᾶσαν αἰσθηματολογίαν, πρὸς πᾶσαν ἀνθρωπιστικὴν κατεύθυνσιν, πρὸς πᾶσαν ξννοιαν ἡθικῆς καὶ δικαιοσύνης⁴.

1 Διὰ τοὺς Κλασσικοὺς ἢ «Θεία χεὶρ» ἢ «ἡ Θεία Πρόνοια», εἶναι ἡ καθοδηγοῦσα τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, — διὰ δὲ τὸν K. Μάρξ «οἱ φυσικοὶ νόμοι τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως, . . . δὲν εἶναι παρὰ μία ἄλλη συμβολικὴ μορφή, προσηρμοσμένη πρὸς τὴν ἀθεϊστικήν μας ἐποχήν, ἐκείνου τοῦ νόμου τοῦ διέποντος τὰς ἀνθρωπίνους τύχας, ποὺ αἱ προγενέστεραι γενεαὶ ἐκάλουν Θεόν». (H. de Man: Au delà du Marxisme, 303). — 'Ο E. Bernstein ὅμοιώς καλεῖ τὸν Μαρξικὸν ὅλισμὸν «καλθινιστὴν χωρὶς Θεόν». (E. Bernstein: Enth. dñ. 8). — 'Η δμοιότης θὰ ἀποθῇ πλήρης ὅταν τὰς λέξεις «Θεία Πρόνοια» καὶ «ἔξελικτικὸς νόμος» θὰ ἀντικαταστήῃ ὁ δρός «Φύσις» ἢ «φυσικός» νόμος.

2 Καίτοι οὗτε οἱ Κλασσικοί, οὗτε ὁ Μάρξ δέχονται ἡθικὰς ἢ ἀνθρωπιστικὰς ἐπιδιώξεις, τῶν οἰκονομικῶν νόμων, ἐν τούτοις ἀμφότεροι πιστεύουν, δτὶ οὗτοι, τῇ ἐπεμβάσει μιᾶς μυστηριώδους δυνάμεως, δδηγοῦν αὐτομάτως καὶ ἀναγκαῖως πρὸς ξνα καλύτερον καὶ ἡθικώτερον κόσμον!

3 Πρφλ. K. Marx: Kapital, πρόλογος τῆς 2ας 'Εκδόσεως καὶ J. B. Say: Traité κλπ. I, V, VIII, XIV. 'Ομοίως δρ. Ar. Labriola: Enth. dñ. 131.

4 'Ο F. Bastiat γράφει: «Τὸ νὰ λέγῃ τις πῶς ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι νὰ καταστήσῃ τὴν εύημερίαν δσον τὸ δυνατὸν γενικωτέραν, εἶναι ἔξιου παράλογον μὲ τὸ νὰ εἴπῃ τις πῶς ὁ σκοπὸς τῆς ἀστρονομίας εἶναι νὰ καταστήσῃ τὴν ἔλειν δσον τὸ δυνατὸν γενικωτέραν». 'Ο K. Μάρξ γράφει: «δ Proudhon ζητεῖ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν ὄφιστάμενον τρόπον παραγωγῆς τῶν

Ἐκτὸς δύμως τῆς συγγενείας ποὺ ἔμφαντει ἐπὶ τῶν γενικῶν ίδεῶν καὶ τῆς μεθόδου, δὲ Μαρξικὸς Σοσιαλισμός, ἔχει ὑποστῆ ἐπὶ πλέον καὶ βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς ὡς πρὸς τὸ καθαρῶς οἰκονομικὸν περιεχόμενον αὐτοῦ. Ὁ Μάρκος, ὡς γνωστόν, ἡσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν νομικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν¹ καὶ μόνον πολὺ ἀργότερα, δταν ἐσκέφθη νὰ θεμελιώσῃ τὸ κοινωνικόν του σύστημα ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, προσέφυγεν εἰς τὴν μελέτην τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας¹. Πρῶτοι του διδάσκαλοι εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπῆρξαν οἱ Κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἀπὸ τοὺς διποίους ἥντλησε τὰς οἰκονομικάς του γνώσεις. «Σταθερὰς αὐτοῦ προσπάθεια, δημοσιεύει δὲ Ant. Labriola, ὑπῆρξεν ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ σύστημά του πάντων ὅσων ἡ ἐκ παραδόσεως ἐπιστήμη τοῦ μετέδωκεν». Τὸν θαυμασμὸν του πρὸς τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, καὶ ίδιαιτέρως πρὸς τὸν Ricardo, δὲν ἀπέκρυψεν διδρυτὴς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ², καὶ ἐάν κατέκρινεν αὐτοὺς δριμέως, ἐπράξει τοῦτο μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μὴ ἐκ μέρους των κατανοήσεως τῆς προσωρινότητος τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ποὺ εἶχον μελετῆσει³: πέραν τοῦ σημείου τούτου, ἀπεδέχθη δτι δρθῶς ἀνέλυσαν καὶ περιέγραψαν τὴν λειτουργίαν τοῦ ισχύοντος κοινωνικοῦ καθεστώτος. Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ στάσις του καὶ ἔναντι τοῦ καπιτα-

ἐμπορευμάτων καὶ τὸ ἔξ αὐτοῦ ἀπορρέον δίκαιον σύμφωνα μὲ τὸ ίδεῶδες του (τῆς δικαιοσύνης). Τι θὰ ἔλεγέ τις διὰ ἔνα χημικὸν διόποιος ἀντὶ νὰ μελετῇ τοὺς ὑφισταμένους νόμους τῶν μοριακῶν μεταβολῶν εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τῶν σωμάτων καὶ νὰ ἐπιλύῃ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων τὰ συγκεκριμένα προβλήματα, ἐπιζητεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς κανόνας τῆς συνθέσεως καὶ ἀποσύνθεσεως τῆς ὅλης μέσῳ τῶν «αἰώνιων ίδεῶν» τῆς «φυσικότητος» ή τῆς «διμοιογενείας»; (Kapital, I, II).

¹ «Ἡ ἐπαγγελματικὴ μου μελέτη, γράφει δὲ Κ. Μάρκος, ἦτο ἡ νομικὴ τὴν διποίαν παρηκολούθουν... μαζὶ μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ιστορίαν. Κατὰ τὸ ἔτος 1842 - 1843, ὡς συντάκτης τῆς «Reinische Zeitung» ὑμρέθη διὰ πρώτην φορᾶν εἰς τὴν στενόχωρον ὑποχρέωσιν νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὰ ὄλικὰ συμφέροντα. Άλι συζητήσεις τοῦ Landtag τῆς Ρηνανίας ἐπὶ τῶν δασικῶν ἀδικημάτων καὶ τοῦ τεμαχισμοῦ τῆς ἁγγείου ίδιοκτησίας, ἡ ἐπίσημος πολεμικὴ τοῦ τότε προέδρου τῆς ἐπαρχίας Ρηνανίας μὲ τὴν «Reinische Zeitung» ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν χωρίκων τῆς Μοζέλλα, αἱ συζητήσεις τέλος ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ προστατευτισμοῦ, μοῦ παρέσχον τὰς πρώτας αἰτίας διὰ νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα». (Κ. Μαρξ: Kritische Randglossenstücke. Πρόλογος 1850).

² Τὸν ἀποκαλεῖ «τὸν διαπρεπέστερον οἰκονομολόγον τοῦ αἰῶνος μας», τὸ δὲ σύγγραμμά του ἐπὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας «περίφημον».

³ Kapital, I, 1, 67 - 68.

λισμοῦ: προέθη εἰς τὴν ἐπίκρισιν αὐτοῦ μὲ τὴν δξύητα ποὺ διέκρινε τὸν ἀγωνιστικόν του χαρακτῆρα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταδεῖξῃ ἐμφανέστερον τὴν μεταβατικότητα αὐτοῦ καὶ νὰ τονίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποθοηθήσεως τῆς ταχυτέρας παρελεύσεώς του πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν παρασκευαζομένην νέαν καὶ ἀνωτέραν κοινωνικὴν μορφήν. Πέραν τούτου, ως διπαδός τῆς Ἐγελιανῆς θεωρίας, κατὰ τὴν δποίαν πᾶν διπάρχει εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὅτι τὸ μέλλον ἔξηγεῖται διὰ τοῦ παρόντος, ἔδεχθη καὶ ἔδικαιολόγησε τὸν καπιταλισμὸν¹, τὸν δποίον ἔθεωρησεν ως ἀναγκαῖον φάσιν τῆς ἴστορικῆς ἔξελιξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνευ τῆς δποίας δὲν θὰ ἥτο δύνατον νὰ παρασκευασθῇ ἢ ἔλευσις τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος². Ἐπὶ πλέον δέ, καὶ θαυμασμόν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπέδειξε πρὸς τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα, τοῦ δποίου καὶ τὸν κατὰ τὸ παρελθόν ἐπαναστατικὸν ρόλον καὶ τὴν δημιουργικότητα προέβαλεν ως παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς προλεταρίους³. "Αλλως τε, ἐκ τῆς μελέτης τοῦ σημερινοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, δι Μάρξ θὰ ἔξαγάγῃ τὸ σοσιαλιστικόν του σύστημα⁴. Ὁ σοσιαλισμὸς θὰ προκύψῃ κατ' αὐτόν, αὐτομάτως, ἐκ τῆς δμαλῆς καὶ ἀδιαταράκτου λειτουργίας τῶν καπιταλιστικῶν νόμων — τῶν

1 C. Gide - C. Rist: *Histoire*, κλπ. 557. «Μόνον δι Μάρξ θὰ διποδώσῃ πλήρη δικαιοσύνην εἰς τὸν καπιταλισμὸν». (E. Berth: πρόλογος εἰς G. Sorel: *Δ' Aristote à Marx*, 1935. σ. 64).

2 "Ο Λένιν ἐπικρίνων τοὺς Ρώσους «Λαϊκούς» (Narodniks) ως «δπισθοδρομικούς», διότι ἐπολέμουν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ καπιταλισμοῦ εἰς τὴν Ρωσίαν ως ἐπιζημίαν, ἐπικαλεῖται ἀκριβῶς τὸν K. Marx, διὰ τὸν δποίον, δπως γράφει δι ἀρχηγὸς τοῦ Μπολσεβικισμοῦ, ἢ ἔξελιξις πρὸς τὸν καπιταλισμὸν ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον ἔδελιξιν, ἢ δποία ἐμφανίζει δλα τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου (Lenine: *Oeuvres Complètes*, τ. II, σ. 466).

3 «Ἡ διστικὴ τάξις ἔπαιξεν ἔναν ἐπαναστατικὸν ρόλον πρώτης γραμμῆς... κατέδειξε πρώτη αὐτή, τί δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ἢ ἀνθρωπίνη δραστηριότης. Ἐπραγματοποίησε θαύματα διαφορετικὰ τῶν πυραμίδων τῆς Αιγύπτου, τῶν Ρωμαϊκῶν ὄδραγωγείων καὶ τῶν Γοτθικῶν ναῶν. Διεξήγαγεν ἐκστρατείας διαφορετικὰς τῶν παλαιῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν σταυροφοριῶν... Ἡ διστικὴ τάξις διπὸ τῆς ἔλευσεώς της, μάλις διπὸ ἐνὸς αἰῶνος, ἔδημιούργησε παραγωγικὰς δυνάμεις περισσότερον ποικίλας καὶ πλέον κολοσσιαίας διπὸ δλας τὰς παρελθούσας γενεὰς δμοῦ λαμβανομένας. Ἡ ὑποταγὴ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, αἱ φηχαναὶ, ἢ ἐφαρμογὴ τῆς χημείας εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν, ἢ ἀτμοπλοῖα, οἱ σιδηρόδρομοι, οἱ ἡλεκτρικοὶ τηλέγραφοι... ποῖος προηγούμενος αἰῶν ὑπωπτεύθη δι παρόμοιαι παραγωγικαὶ δυνάμεις ἐκοιμῶντο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν;» (Marx - Engels: *Das Kommunistische Manifest*).

4 H. de Man: *Le Socialisme Constructif*, 30.

νόμων πού περιέγραψαν οἱ Ὁρθόδοξοι οἰκονομολόγοι — ὡς μοραῖος καὶ ἀναπόφευκτος καρπὸς αὐτῶν : διὰ τὸν λόγον τοῦτον, δὲν συνέστησε καμίαν τροποποίησιν ἢ μεταρρύθμισιν τοῦ Ισχύοντος οἰκονομικοῦ καθεστώτος¹, — ἀφ' οὗ ἐξ αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐλευθέρως λειτουργοῦντος, ἀνέμενε τὴν γέννησιν τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος, — καὶ μόνον πρὸς ὑποθοήθησιν τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον «ὅδυνηρᾶς» ἐπενεργείας τῶν οἰκονομικῶν του νόμων, ἐκάλεσεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς προλέταρίους. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης δὲ Κάρλος Μάρκος, ὅπως ὁρθῶς παρατηρεῖ δ. C. Gide, «συνεχίζει τὴν Κλασσικὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν»², τὸ δὲ ἔργον του «Τὸ Κεφάλαιον», «ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Anton. Labriola, ὅχι τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ κομμουνισμοῦ, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μεγάλο βιβλίον τῆς ἀστικῆς οἰκονομίας»³.

*Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲ Κ. Μάρκος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας διὰ νὰ καθορίσῃ τὰς οἰκονομικὰς βάσεις τοῦ σοσιαλιστικοῦ του συστήματος, ἥτο φυσικὸν καὶ ἐπόμενον νὰ ὑποστῆτην ἐπίδρασιν τῶν Κλασσικῶν οἰκονομολόγων, οἱ δποῖοι ἀκριβῶς ἀνέλυσαν καὶ ἐμελέτησαν τὸ καπιταλιστικὸν καθεστώς. Καὶ τῷ διηντι, αἱ οἰκονομικαὶ του ἀντιλήψεις, φέρουν ἔκδηλον τὴν σφραγίδα τῆς Ὁρθοδόξου Σχολῆς, αἱ δὲ οἰκονομικαὶ του θεωρίαι εἶναι κατὰ μέγα μέρος, ἄμεσος ἢ ἔμμεσος ἀπόρροια τῶν θεωριῶν πού ἀνέπτυξεν ἐκείνη.

*Ἐν πρώτοις, ἡ ἴδεα τῆς ἔργασίας ὡς «ούσιας» τῆς ἀξίας, εἶναι καθαρῶς ὁρθοδόξου προελεύσεως. «Ἡ ἔργασία, ἔγραφεν δ. Adam Smith, εἶναι τὸ πραγματικὸν μέτρον τῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας

¹ Ὁ Μάρκος ἥτο ἔχθρος τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπειδὴ τὴν ἔθεωρει ὡς ἄνευ ἀποτελέσματος ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιθλασθῆ: ὡς ἄνευ ἀποτελέσματος, — διότι ἐπιστευεν δτι οἱ καπιταλιστικοὶ νόμοι, συμφυεῖς πρὸς τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τροποποιηθοῦν κατὰ τρόπον μόνιμον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐν λόγῳ συστήματος, — ὡς ἐπιθλασθῆ, διότι ἐνδυμιζεν δτι αἱ κοινωνικαὶ μεταρρυθμίσεις, ἀνακουφίζουσαι προσκαίρως τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν, ἀναθάλλουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστώτος. Διὰ τὸν ἴδιον ἀλλως τε λόγον δ. Κ. Μάρκος, εἶχε ὑποστηρίξει δτι αἱ πλέον δριμοὶ πρὸς κοινωνικὴν ἐπανάστασιν χῶραι εἶναι ἐκεῖναι εἰς τὰς δποῖας τὸ προλεταριάτον, ὡς ἔχον δλιγωτέρων πολιτικὴν δύναμιν, εἶχεν ἐπιτύχει τὰς δλιγωτέρας κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις. (A. Levy: La Philosophie de Feuerbach, 276). Τοῦτο βεβαίως δὲν τὸν ἡμιπόδισε μετά τινα χρόνον νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐκδιαμέτρου ἀντίθετον ἀντίληψιν.

² C. Gide-C. Rist: Ἐνθ. ἀν. 557.

³ Ant. Labriola: Conception Materialiste κλπ. 91.

παντὸς ἐμπορεύματος»¹. «Θεωρῶ τὴν ἔργασίαν, προσέθετεν ὁ Ricardo, ως τὴν πηγὴν πάσης ἀξίας, καὶ τὴν σχετικήν της ποσότητα ὡς τὸ μέτρον, τὸ δποῖον ρυθμίζει σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων»². Ο Μάρκος υἱοθετεῖ τὴν κλασσικὴν αὐτὴν παρατήρησιν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς 'Ἐγελιανῆς ἀντιλήψεως τοῦ «πράγματος καθ' ἑαυτό», ἀντιλαμβάνεται τὴν ἔργασίαν ὅχι μόνον ὡς τὸ μέτρον ἢ τὴν πηγὴν, ἀλλὰ ως αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς ἀξίας. Βεβαίως οἱ νόμοι τῆς ἀξίας δὲν εἰναι δι' αὐτὸν αἰώνιοι καὶ ἀμετάβλητοι, δπως διὰ τὸν Ricardo. Οὐχ ἥττον δμως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν καπιταλιστικὴν περίοδον, εἰναι ἔξ ἴσου, δπως καὶ διὰ τὸν τελευταῖον, πραγματικοί, ἀκριθεῖς καὶ ἀκαταγώνιστοι³.

Όμοιως οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν συμφερόντων ποὺ ἔχρησιμοποιήθησαν πάρα τοῦ Μάρκος ως περιεχόμενον τῶν 'Ἐγελιανῶν ἔννοιῶν τῆς 'Θέσεως' καὶ τῆς «ἀντιθέσεως», ἔχουν παραληφθῆ ἀπὸ τὴν Κλασσικὴν οἰκονομίαν⁴: δ ἀνταγωνισμὸς τῶν ιδιοκτητῶν γαιῶν πρὸς τὰς λοιπὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κοινωνικὴν δλότητα, λόγῳ τῆς ὑπερπροσόδου⁵, — δ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἔργατων πρὸς τοὺς κεφαλαίούχους⁶, — δ ἀνταγωνισμὸς τῶν κεφαλαιούχων - βιομηχάνων πρὸς τὴν κοινωνίαν⁷, — εἰναι διαπιστώσεις τῶν

1 Adam Smith: *Recherches* κλπ. I, I, V, 38.

2 D. Ricardo: *Principes de l'Économie Politique* κλπ. I, I, 19. Όμοιως I, IV, 138.

3 Σύγκρουσιν τῶν ἀντιλήψεων τῶν σχετικῶν μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀξίας τῶν Ricardo καὶ Μάρκος, δρ. Diehl: *Sozialwissenschaftliche Erläuterungen*, ἐν D. Ricardos Grundsätzen der Volkswirtschaft, 97.

4 «Ο Ricardo προχωρεῖ περισσότερον. Δεικνύων πῶς εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως.... τὰ ἐκ τοῦ συνόλου τῆς παραγωγῆς μερίδια ἐκάστης τῶν τριῶν τάξεων εἰναι διαφορετικά, προσδίδει εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῶν τάξεων δυναμικὸν χαρακτῆρα.... Ἡ ίδεα αὐτὴ χρησιμεύει ως ἀφετηρία εἰς τὸν Μάρκο διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Κεφαλαίου». (L. von Mises: ἔνθ. ἀν. 379). «Ἡ μαρξικὴ ίδεα τῆς πάλης τῶν τάξεων ἔχει τὰς ρίζας της εἰς τὴν Φιλελεύθεραν Σχολὴν τοῦ Say». (S. Lhomme: ἔνθ. ἀν. 159).

5 «Τὸ συμφέρον τοῦ ιδιοκτήτου γαιῶν εύρισκεται πάντοτε εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τοῦ καταναλωτοῦ καὶ τοῦ βιομηχάνου». «Ἡ θέσις τοῦ ἔργατου γενικῶς θὰ χειροτερεύσῃ, ἐνῷ τοῦ ιδιοκτήτου γῆς θὰ βελτιωθῆ». «Ο πλούτος αὔξενει μὲ μεγαλυτέρων ταχύτητα εἰς τὰς χώρας δπου... ἡ αὔξησις τῶν ἔγγειων ὑπερπροσόδων εἰναι βραδείσα». (D. Ricardo: ἔνθ. ἀν. I, II, 93. - I, V, 145).

6 «Εἰς τὴν δλην παρούσαν μελέτην προσεπάθησα νὰ καταδεξω πῶς τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν δὲν δύναται ποτὲ νὰ αὐξηθῇ παρὰ κατ' ἀναλογίαν τῆς πτώσεως τῶν ἔργατικῶν μισθῶν». (Ricardo: ἔνθ. ἀν. I, VI, 159, 168).

7 «Τὰ συμφέροντα τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν βιομηχάνων δὲν εύρισκονται

Όρθοδόξων οἰκονομολόγων, οἱ δποῖοι βεβαίως οὕτε συνεκινήθησαν ἐξ αὐτῶν, οὕτε τοὺς ἔθεωρησαν ώς διαταράσσοντας τὴν παγκόσμιον ἀρμονίαν¹. Ο Μάρκος δύμως ἀντιθέτως, ἔχρησιμοποίησε τοὺς ἐν λόγῳ ἀνταγωνισμούς τῶν συμφερόντων πρὸς διάκρισιν τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις ἀνταγωνιστικὰς καὶ πρὸς ἔξωθησιν αὐτῶν εἰς ἄγωνα ἐκ τοῦ δποῖου θάτ προκύψῃ ἢ κατάλυσις τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ συστήματος καὶ ἡ ἀντικατάστασίς του δι' ἑτέρου, εἰς τὸ δποῖον, σύμφωνα μὲ τὴν Ἐγελιανὴν ἀντίληψιν, θάτ ἀρθοῦν οἱ ἀνταγωνισμοὶ καὶ αἱ ἀντιθέσεις, καὶ θ' ἀποκατασταθῆ ἡ κοινωνικὴ ἐνότης διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς κοινωνικοποίησεως τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς².

Ωσαύτως ἡ ἀντίληψις τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος ώς μοναδικοῦ κινήτρου τοῦ ἀνθρώπου εἰς

ποτὲ εἰς πλήρη συμφωνίαν πρὸς τὰ τοῦ κοινοῦ... Γενικῶς ἔχουν συμφέρον νὰ ἔξαπτατον καὶ νὰ καταπιέζουν τὸ κοινόν». (A. Smith: Ἐνθ. ἀν. I, I, XI).

1 Οἱ Ὀρθόδοξοι οὗτοι οἰκονομολόγοι ἀπεκλήθησαν ἀργότερον «ἀπαισιόδοξοι».. Ἐν τούτοις, δύμως παρατηρεῖ δ Ch. Gide, «δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν πῶς καὶ οἱ ἴδιοι ἔθεωρησαν ἐαυτούς ώς ἀπαισιοδόξους, οὕτε δτι ἔκριθησαν ώς τοιοῦτοι παρὰ τῶν συγχρόνων των. Πρόκειται περὶ ἐκτιμήσεως ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ δποῖα θάτ τοὺς ἔξέπληττε πολύ. Ἀντιθέτως ἀναπτύσσουν τὰς θεωρίας των μὲ ἥρεμίαν προκαλοῦσαν κατάπληξιν. Οὐδὲ πρὸς στιγμὴν φαντάζονται πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διεῖδῃ κανεὶς εἰς τὰς θεωρίας ταύτας ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ὑφισταμένης τάξεως πραγμάτων ἢ κατὰ τῆς σοφίας τοῦ «Μεγάλου Δημιουργοῦ τῆς Φύσεως». Πιστεύουν μάλιστα πῶς ἔθεμελίωσαν ἐπὶ ἀδιασείστων βάσεων τὴν ἰδιοκτησίαν, ώς ἀποδειξαντες δτι ἡ ὑπερπρόσοδος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην καὶ δτι ἀφῶπλισαν τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα διὰ τῆς ἀναπτύξεως πῶς οἱ πτωχοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ὑπεύθυνοι δημιουργοὶ τῶν δεινῶν των». (C. Gide - C. Rist: Ἐνθ. ἀν. 138). Διὰ τοὺς Κλασσικούς δηλαδὴ Οἰκονομολόγους, οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι ἔχουν μὲν ώς ἀποτέλεσμα τὴν χειροτέρευσιν τῆς θέσεως ώρισμένων τάξεων - τῶν ἔργατικῶν - ἀλλὰ ταύτοχρόνως ἔχουν καὶ ώς συνέπειαν τὴν ὄλικὴν προαγωγὴν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς κοινωνίαν ώς δλότητος. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ «φυσικὴ τάξις» ἐμφανίζει μερικὸν μειονέκτημα, τὸ δποῖον δύμως πρέπει νὰ παραβλέπεται πρὸ τοῦ καθολικοῦ εὐεργετήματος τῆς κοινωνίας ώς συνόλου. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τῶν Κλασσικῶν οἰκονομολόγων, δ K. Μάρκος ἔχρησιμοποίησεν ώς δπλον κατὰ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος παρατηρήσας δτι: «ὅταν δ οἰκονομολόγος Bowring λέγει πῶς ἡ δυστυχία τῶν ἔργατῶν εἶναι ἀναπόστατος τῆς προόδου τῆς βιομηχανίας καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἔθνικὴν εύημερίαν, λέγει ἀπλῶς πῶς ἡ εύημερία τῆς ἀστικῆς τάξεως ἔχει ώς ἀναγκαῖον δρον τὴν δυστυχίαν τῆς ἔργαζομένης τάξεως».

2 Ο ἴδιος δ Μάρκος διολογεῖ εἰς μίαν του ἐπιστολὴν πρὸς Weydemeyer (5 Μαρτίου 1852) δτι «πολὺ πρὸ ἐμοῦ, οἱ ἀστοὶ ιστορικοὶ είχον περιγράψει τὴν ιστορικὴν ἔξέλιξιν τῆς πάλης ταύτης τῶν τάξεων καὶ οἱ ἀστοὶ οἰκονομολόγοι είχον ἐκφράσει τὴν οἰκονομικὴν της ἀνατομίαν. "Οτι νέον ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΙΩΑΝΝΑ 2006

τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἡσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Μάρκου καὶ ἀπετέλεσεν οὖσιώδη βάσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ: καὶ δι' αὐτὸν τὸ προσωπικὸν ύλικὸν συμφέρον θεωρεῖται ὡς δ ἀποκλειστικὸς οκοπὸς τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων. Ὁ ἀνθρωπὸς εἰς τὴν οἰκονομικὴν του δρᾶσιν, συνεπῶς καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν του ἐνέργειαν,—ἀφοῦ τὴν τελευταίαν αὕτη ἔξαρταί καὶ καθορίζεται ἀπὸ ἣν πρώτην,—ἀπογυμνοῦται ἀπὸ κάθε αἴσθημα, ἀπὸ κάθε ἴδεωδες, ἀπὸ κάθε ψυχολογικὸν ἔλαστήριον. Βεβαίως δὲ Μάρκος προήχθη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τάξεως: οὐχ ἥττον ὅμως ἀντιλαμβάνεται τὴν τάξιν ὅπως οἱ Κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι τὸν *homo oeconomicus*: «ἡ κοινωνικὴ τάξις εἶναι διὰ τὸν Μάρκο τεχνητὴ δμάς ἀπὸ *homines oeconomici* τῶν δποίων τὰ συμφέροντα συμπίπτουν καὶ ἐκπροσωπεῖ ἀπλῶς μίαν κοινότητα συμφερόντων»¹. Ἡ ψυχολογία τῆς Μαρξικῆς τάξεως, ὅπως καὶ τὴν ψυχολογία τοῦ ἀτόμου τῆς Κλασσικῆς οἰκονομίας, εἶναι εἰς τὸ ἔπακρον ἀπλοποιημένη, ὑποτυπώδης καὶ ἀτελής².

Ἐπίσης οἱ νόμοι περὶ τοῦ μισθοῦ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τοὺς δποίους διετύπωσαν οἱ Ὁρθόδοθοι οἰκονομολόγοι, παρέσχον τὴν κυρίαν ἀφορμὴν διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Μαρξικῆς θεωρίας περὶ συγκεντρώσεως τὸν πλούτου καὶ προϊόντης ἔξαθλισεως τῶν ἔργατικῶν τάξεων, θεωρίας ποὺ ὡς γνωστὸν «προσδιορίζει τὴν τάσιν κατὰ τὴν δποίαν ἡ κοινωνία βαδίζει ἀναγκαίως καὶ ἀναποφεύκτως πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν σοσιαλισμόν»³. Κατὰ τὴν περὶ μισθοῦ θεωρίαν ποὺ ἀνέπτυξεν δὲ οἰκονομολόγος J. Stuart Mill, οἱ μισθοὶ τῶν ἔργατων ἐν τῷ συνόλῳ, ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ κεφαλαίου ποὺ διατίθεται διὰ τοὺς μισθοὺς αὐτοὺς (*wage fund*)⁴. Τὸ ποσὸν τοῦτο, εἶναι ἐπακριβῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν οἰκονομικῶν ὅρων,

συνισταται εἰς τὸ νὰ ἀποδείξω: α') πὼς ἡ ὑπαρξίας τῶν τάξεων δὲν συνδέεται παρὰ μὲ φάσεις καθωρισμένης ιστορικῆς ἔξελιξεως τῆς παραγωγῆς, β') πὼς ἡ πάλη τῶν τάξεων δδηγεῖ ἀναγκαίως πρὸς τὴν δικτατορίαν τοῦ προλέπτων τὴν παριάτου, γ') πὼς αὕτη αὕτη ἡ δικτατορία δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὴν μετάθασιν πρὸς τὴν κατάργησιν δλῶν τῶν τάξεων καὶ πρὸς μίαν κοινωνίαν χωρὶς τάξεις».

1 V. Simkovich: Ενθ. ἀν. 232.

2 "Ορα τὴν βαθεῖαν μελέτην τοῦ Βέλγου σοσιαλιστοῦ, παλαιοῦ δὲ Μαρξιστοῦ, Henri de Man: *Aspects du Marxisme*, Paris, Alcan.

3 V. Simkovich: Ενθ. ἀν. 132.—«Κάθε συνένωσις ἀνθρώπων (κατὰ τὸν Μάρκο) εἶναι συνένωσις συμφερόντων,... καὶ μάλιστα οἰκονομικῶν συμφερόντων.... Αἱ τάξεις δὲν ἐκπροσωποῦν παρὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα» (W. Sombart: Ενθ. ἀν. 112).

4 Γ. Τρίμη: Περὶ ἔργατικοῦ μισθοῦ, 1938 σ. 41 κ. Ἑ.

εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἔργαται ὡς σύνολον νὰ μὴ δύνανται νὰ λάθουν οὔτε περισσότερα, οὔτε δλιγώτερα αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἔργατικοῦ ἡμερομισθίου, εἶναι μαθηματικὸν ἀποτέλεσμα τῆς σχέσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἔργατῶν πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ κεφαλαίου τῶν μισθῶν:¹ δταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργατῶν εἶναι μεγάλος τὰ ἡμερομίσθιά των θὰ εἶναι χαμηλά, — δταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ εἶναι μικρὸς δυτιστρόφως τὰ ἡμερομίσθια θὰ εἶναι ύψωμένα. Ἐνταῦθα δμως, ἐπεμβαίνει ἡ θεωρία περὶ πληθυσμοῦ ἐνὸς ἄλλου Κλασσικοῦ οἰκονομολόγου, τοῦ Malthus; κατὰ τὴν ὅποιαν δ πληθυσμὸς αὐξάνει ταχύτερον τῆς παραγωγῆς, καὶ τοιουτοτρόπως ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς θεωρίας ταύτης πρὸς τὴν προηγουμένην, ἔξαγεται ὡς ἀναγκαῖον γενικὸν συμπέρασμα ὅτι ἡ ἔργατικὴ τάξις εἶναι καταδικασμένη εἰς διηνεκῆ ἀθλιότητα, ἀπὸ τὴν ὅποιαν δὲν δύναται ἀπαλλαγῇ οὔτε διὰ τῶν ίδιων τῆς δυνάμεων — ἐκτὸς δὲν καταδικάσῃ ἑαυτὴν εἰς στείρωσιν —², οὔτε διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐπεμβάσεως, ἐφ' ὅσον, ὅπως εἴπομεν προηγουμένως, τὸ συνολικὸν κεφάλαιον τῶν μισθῶν καθορίζεται ἀπὸ ὅρους ἀσχέτους πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν³. Οὐδεμία λοιπὸν δύναμις, οὐδεμία ἐπέμβασις εἶναι ἵκανη νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν ἔργατικῶν μαζῶν. Οἱ ἄτεγκτοι οἰκονομικοὶ νόμοι ποὺ μακράν κάθε αἰσθηματικότητος τὴν καθορίζουν, οὐδεμίαν δὲνέχονται παραθίασιν τοῦ ἀκάμπτου αὐτῶν μηχανισμοῦ χωρὶς δυσαρέστους μετὰ ταῦτα συνεπείας⁴. Ὁ Κάρλ Μάρκς ὑπέστη βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐν λόγῳ κλασσικῶν νόμων περὶ μισθοῦ καὶ πληθυσμοῦ, ίδιως ὡς πρὸς τὰ τραγικά των ἐπακόλουθα. Καίτοι δὲν τοὺς ἀπεδέχθη ὅπως τοὺς διε-

¹ «Τὰ ἡμερομίσθια ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὴν σχέσιν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ κεφαλαίου. Πληθυσμὸν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν τάξιν τῶν ἔργατῶν καὶ ἀκριβέστερον τῶν ἡμερομισθίων, καὶ κεφάλαιον μόνον τὸ κεφάλαιον τὸ χρησιμοποιούμενον πρὸς ἀγοράν ἔργασίας....» Οχι μόνον δὲ μισθὸς ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σχέσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ κεφαλαίου οὕτω καθοριζομένων, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ συναγωνισμοῦ οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἐπηρεασθοῦν ὑπὸ καμμίαν ὅλην αἰτίαν». (J. Stuart Mill: *Principes d'Économie Politique*, tr. fr. I, II, XI, § 1).

² D. Ricardo: Ενθ. ἀν. I, V, 153.

³ J. Stuart Mill: Ενθ. ἀν. I, II, XI, § 2-3.

⁴ «Οἱ Ἀγγλικοὶ νόμοι ὑπὲρ τῶν πτωχῶν διντὶ νὰ διναποκρίνωνται πρὸς τὴν εὐεργετικὴν εὐχὴν τοῦ νομοθέτου δὲ ποῖος δὲν ἡθέλησε παρὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν ἐνδεῶν, δὲν είχον ὅλο ἀποτέλεσμα παρὰ τὴν ταύτοχροναν χειροτέρευσιν τῆς θέσεως τοῦ πτωχοῦ καὶ τοῦ πλουσίου.... Οἱ νόμοι τῆς βαρύτητος δὲν εἶναι βεναιδεροι ἀπὸ τὴν τάσιν τῶν τοιούτων κυθερνητικῶν νόμων ὅπως μεταβάλλουν τὸν πλούτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς ἀθλιότητα καὶ ἀδυναμίαν». (Ricardo: Ενθ. ἀν. I, V, 151-157).

τύπωσαν οἱ ἔκπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου οἰκονομίας, ἐν τούτοις εύρεθη εἰς πλήρη μετὰ τούτων συμφωνίαν ώς πρὸς τὸ ἀνεπανόρθωτον τῶν θλιθερῶν των συνεπειῶν ἔναντι τῶν ἐργατικῶν μαζῶν. Ὁ ἴδρυτὴς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ ἔθάσισεν ώς γνωστὸν τὰς θεωρίας του περὶ μισθοῦ καὶ πληθυσμοῦ ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν καὶ ἐπὶ τῆς προόδου τῶν τεχνικῶν μέσων, τῶν ὅποιων ἡ συνεχὴς ἔξέλιξις — ἔμφυτος καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα — καθιστῶσα περιττὰς τὰς ἐργατικὰς χεῖρας, δημιουργεῖ ἔνα μόνιμον περίσσευμα ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ, ἔνα «ἔφεδρικὸν βιομηχανικὸν στρατόν»¹, δ ὅποῖος προσφερόμενος ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐργασίας, προκαλεῖ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ὅποια τοῦ πυκνώνει συνεχῶς τὰς τάξεις, τὴν κάμψιν τῶν ἡμερομησίων, τὴν ἀδυναμίαν τῆς διατροφῆς τῶν ἐργατικῶν οἰκογενειῶν καὶ τὴν ἔσχάτην ἔξαθλίωσιν τῶν ἀνέργων². Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Μαρξισμός, φθάνει δι’ ἄλλης δόδοις, εἰς τὰ αὐτὰ ἀντιεργατικὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας τῶν οἰκονομικῶν νόμων μὲ τοὺς Κλασσικούς οἰκονομολόγους. Δέχεται δπως καὶ οἱ τελευταῖοι, τὴν προϊόνσαν ἀθλιότητα καὶ δυστυχίαν τῶν ἐργατικῶν τάξεων. “Οπως καὶ οἱ τελευταῖοι, δέχεται ἀκόμη τὴν ἀδυναμίαν τῆς διὰ νομοθετικῆς δόδοις τροποποιήσεως τῶν ἔκτεθέντων φυσικῶν νόμων πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν. Μὲ τὴν ἔξῆς ὅμως διαφοράν: ἀντὶ νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν μονιμότητα τῆς οἰκτρᾶς καὶ ἀπανθρώπου ταύτης καταστάσεως — δπως ἡ Ὀρθόδοξος Σχολὴ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων — ἀντιθέτως προφητεύει — ἐπειδὴ δὲν θεωρεῖ τοὺς οἰκονομικούς νόμους ώς αἰωνίους καὶ τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα εἰς τὸ δποῖον οὗτοι λειτουργοῦν ώς διαρκὲς — ώς ἀναπόφευκτον τὸ τέλος τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος καὶ μετ’ αὐτοῦ τῶν συντριπτικῶν διὰ τοὺς ἐργάτας νόμων του, ἅμα ώς αἱ σχετικαὶ ύλικαι συνθῆκαι ώριμάσσουν. Βεβαίως ἡ κατάλυσις τοῦ ὑφισταμένου καθεστῶτος, παρασκευάζεται μηχανικῶς καὶ αὐτομάτως ἀπὸ τὴν ἔξέλιξιν αὐτῶν τούτων τῶν ύλικῶν παραγόντων τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς: οὐχ ἥττον ὅμως, ὑποθοηθεῖται καὶ διευκολύνεται ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, ἡ δποῖα, ἐὰν ἀνατρέψῃ δλοκληρωτικῶς τὴν ὑφισταμένην κοινωνικὴν δργάνωσιν, θὰ περιορίσῃ «τὰ δεινὰ τῆς κυοφορίας» τοῦ νέου κοινωνικοῦ συστήματος. Εἰς τὴν ταχυτέραν δὲ καὶ βιαιοτέραν ἐκδήλωσιν τῆς εὔεργετικῆς ταύτης

¹ Kapital, I, XXV § III.

² Kapital, I, XV § V-VII.

έξεγέρσεως τῶν ἔργατῶν, συμβάλλει ἀκριβῶς ἢ ἐξώθησίς των εἰς τὴν ἐσχάτην καὶ δινευ ἐλπίδος διορθώσεως ἀθλιότητα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, δὲ δημιουργὸς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ ἀποκρούει τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως συνδρομὴν τῆς ἔργατικῆς τάξεως, αἵτινες προσκαίρως μόνον καὶ προσωρινῶς ἀνακουφίζουσαι τὴν ἔργατικὴν ἀθλιότητα, ἀμβλύνουν τὴν ἐπαναστατικὴν δρμὴν τῶν ἔργατῶν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν τεχνητὴν παράτασιν τοῦ βασικῶς ἀδίκου καὶ ἀντιεργατικοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος, — καὶ θεωρεῖ ἀντιθέτως τὴν ἔργατικὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα¹, αἱ δποῖαι, συνεχῶς ἐπιτεινόμεναι ὑπὸ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν καπιταλιστικῶν νόμων, διηγοῦν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν καὶ δι' αὐτῶν μοιραίως εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὡς τὸ ἀναγκαῖον μέσον διὰ τὴν ριζικὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὄφισταμένου κοινωνικοῦ συστήματος καὶ συνεπῶς διὰ τὴν δριστικὴν καὶ τελειωτικὴν ἀπολύτρωσιν τῶν ἔργατικῶν μαζῶν².

1 Ὁ Μάρκος θεωρεῖ τὴν πτωχείαν, τὴν ἀθλιότητα, τὴν δυστυχίαν — τὴν «κακὴν» ὡς λέγει «πλευράν τῶν πραγμάτων» — δις δημιουργὸν καλυτέρας ζωῆς. Τοῦτο ἐννοεῖ δταν γράφει: «Μία φύσις σπάταλος, «συγκρατεῖ τὸν δινθρωπὸν ὑπὸ τὸ χέρι δπως ἔνα παιδί»... ἐνῷ ἡ πτωχὴ φύσις ἀντιθέτως ἀναπτύσσει τὴν ἐπαγρύπνησιν, τὰς τέχνας, τὸν πολιτισμόν». (Kapital, I, XVI, 452). Τὸ ἴδιον ἐννοεῖ δταν λέγει: «Ἡ κακὴ πλευρὰ τῶν πραγμάτων εἰναι ἡ παράγουσα τὴν κλησιν ἡ δποῖα δημιουργεῖ τὴν ιστορίαν διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἀγῶνος». (Misère de la Philosophie, σ. 173). — Ὁ A. Levy παρατηρεῖ δρθῶς: «Ὁ Μάρκος βασίζεται ἐπὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀθλιότητος καὶ βλέπει τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν ὑπερθολικὴν δυστυχίαν. Συλλαμβάνομεν οὕτω εἰς τὴν πηγήν της τὴν μοναδικὴν ταύτην πνευματικὴν διάθεσιν ἡ δποῖα ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Μάρκο νὰ εἰναι τόσον περισσότερον αἰσιόδοξος, δσον ἐθεώρει τὴν κατάστασιν χειροτέραν. Καταστροφὴ καὶ ἐπανάστασις ἥσαν δι' αὐτὸν συνώνυμα, ὡς ἐάν κάθε πτῶσις νὰ εἰναι γδνιμος». (A. Levy: Ενθ. σν. 254).

2 Τώρα δυνάμεθα νὰ συλλάθωμεν σαφέστερον τὰς διαφορὰς ποὺ χωρίζουν τὸν Μαρξικὸν Σοσιαλισμὸν ὑπὸ τὸν Οὐτοπικὸν τοιοῦτον: α') Ὁ Μαρξικὸς σοσιαλισμὸς διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς δινθρωπίνης κοινωνίας δὲν διηγούνθη πρὸς «τὴν δγονον φιλανθρωπίαν ἡ τὴν παγκόσμιον ἀγάπην» δπως δ οὐτοπικὸς σοσιαλισμὸς, δλλὰ ἐθασίσθη προπαντὸς ἐπὶ «τῆς γονιμότητος τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς δυστυχίας». β') «Υπεχρέωσε τοὺς δπαδούς του εἰς μελέτην τῶν ἀντικειμενικῶν οἰκονομικῶν δρων καὶ τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος τὴν δποῖαν εἶχον περαμελήσει οἱ Οὐτοπισταὶ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν ὑποκειμενικῶν τελειοτέρων καὶ δικαιοτέρων συστημάτων. γ') Συνήνωσεν δριστικῶς τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τὴν ἔργατικὴν τάξιν, ἐνῷ οἱ Οὐτοπισταὶ ἐθεώρουν τὸν σοσιαλισμὸν ὡς τὸ ἴδεωδες παντὸς «εὔσυνειδήτους καὶ δικαίου» δινθρώπου. Ἡ «ἀναμφισθήτητος ἀξία» τοῦ Μαρξικοῦ Σοσιαλισμοῦ ξεναντι τοῦ Οὐτοπικοῦ, ἔγκειται κατὰ τὸν J. Jaurès εἰς τὸ γεγονός δτι κατώρ

Αἱ ἀντιεργατικαὶ συνέπειαι τῶν νόμων τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος ποὺ πρώτη περιέγραψεν ἡ Κλασσικὴ οἰκονομία καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεδέχθη ὁ Μαρξικὸς Σοσιαλισμός, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀντίληψιν περὶ μηχανικότητος καὶ ἀπαραθιάστου τῶν ἐν λόγῳ αὐτοτελῶν καὶ ὑπέράνω τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως νόμων, ἡ δποία ἀπετέλεσεν, δπως προηγουμένως εἶπομεν, τὴν κεντρικὴν ίδεαν τῶν δύο συστημάτων, ὑπῆρξαν δι' ἀμφότερα ταῦτα ἡ ἀφετηρία τῶν σπουδαιοτέρων των συμπερασμάτων καὶ ὑποδείξεων. Ἐξ αὐτῶν ἀναγράρησαντες, οἱ θεμελιωταὶ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, κατέληξαν εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς δυνατότητος τῆς βαθμιαίας, μέσω τῆς μεταρρυθμίσεως, βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν ἔργατων. Ἡ ἔργατικὴ ἔξαθλίωσις, ἡ δποία ἥρχισεν ἐμφανιζομένη μαζὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μηχανῶν καὶ τὴν οὔσιαστικὴν ἔναρξιν τῆς καπιταλιστικῆς περιόδου, ἀποτελεῖ διὰ τοὺς ὄπαδούς καὶ τῶν δύο συστημάτων, μόνιμον φαινόμενον συνυφασμένον μὲ τὸν καπιταλισμόν, ἀφ' οὗ ἀπορρέει ἐκ τῶν νόμων ποὺ διέπουν τὸν τελευταῖον τοῦτον, νόμων οἱ δποίοι εἶναι ἀναλλοίωτοι καὶ ἀπαραθίαστοι, ἀν δχι αἰωνίως — δπως ὑποστηρίζουν οἱ Φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι — τούλαχιστον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐν λόγῳ καθεστῶτος, δπως φρονοῦν οἱ Μαρξισταί. Τὸ αὐτὸ διαχύει καὶ δι' ὅλα τὰ φαινόμενα καὶ τὰ γεγονότα ποὺ ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ καπιταλισμοῦ: θὰ παραμείνουν ἀναλλοίωτα καὶ ἀμετάθλητα, παρὰ οἰανδήποτε δυσάρεστον ἡ δύσηνηράν συνέπειαν, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται κατὰ βάσιν τὸ καπιταλιστικὸν σύστημα, χωρὶς τὴν ἐλπίδα τροποποιήσεως ἡ βελτιώσεως, χωρὶς τὴν δυνα-

θωσε «νὰ προσεγγίσῃ καὶ νὰ συνδυάσῃ τὴν σοσιαλιστικὴν ίδεαν πρὸς τὴν ἔργατικὴν κίνησιν». «Κατὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ XIX αἰῶνος — ἔξακολουθεῖ ὁ ίδιος — ἡ ἔργατικὴ δύναμις ἐξεδηλοῦτο, ἀνεπτύσσετο, ἡγωνίζετο κατὰ τῆς συντριπτικῆς δυνάμεως τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ δὲν εἶχε συνείδησιν τοῦ σκοποῦ πρὸς τὸν ὄποιον ἔτεινε: δὲν ἐγνώριζεν δτι ἡ κομμουνιστικὴ μορφὴ τῆς ίδιοκτησίας ἀπετέλει τὸ τέρμα τῆς προσπαθείας τῆς, τὴν ἐπίστεψιν τῆς τάσεως τῆς. Καὶ ἀφ' ἔτέρου ὁ σοσιαλισμὸς δὲν ἐγνώριζεν δτι ἡ κίνησις τῆς ἔργατικῆς τάξεως ἀποτελεῖ τὴν ζωντανήν του πραγματοποίησιν, τὴν ιστορικὴν καὶ συγκεκριμένην δύναμιν του. Ἡ δδεῖα τοῦ Μάρξ ἔγκειται εἰς τὸ δτι ὑπῆρξεν ὁ σαφέστερος, ὁ ισχυρότερος ἔκεινων οἱ δποίοι ἔθεσαν τέλος εἰς δτι ἐμπειρικὸν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἔργατικὴν κίνησιν, εἰς δτι οὐτοπικὸν ὑπῆρχεν εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν σκέψιν. Διὰ μίᾶς ρωμαλέας ἐφαρμογῆς τῆς Ἐγελιστῆς μεθόδου, ἥνωποιησε τὴν ίδεαν καὶ τὸ γεγονός, τὴν σκέψιν καὶ τὴν ιστορίαν. "Ἐθεσε τὴν ίδεαν εἰς τὴν κίνησιν καὶ τὴν κίνησιν εἰς τὴν ίδεαν, τὴν σοσιαλιστικὴν σκέψιν εἰς τὴν προλεταριακὴν ζωήν, τὴν προλεταριακὴν ζωήν εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν σκέψιν. Ἐφεξῆς ὁ σοσιαλισμὸς καὶ τὸ προλεταριάτον εἶναι ἀδιασπαστοι», (J. Jaurès: Etudes Socialistes, εἰσαγωγὴ XLIII).

τότητα βαθμίαίας προπαρασκευῆς νέων ἀνθρωπιστικωτέρων μορφῶν ἢ καταστάσεων, ὑπὸ τὴν ὥθησιν τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως¹. Διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, οἱ φυσικοὶ νόμοι ποὺ διέπουν τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δὲν θὰ ἥσαν οὕτε ἀκαταγώνιστοι, οὕτε ἀπαραθίαστοι, οὕτε ύπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως,— ὅπως θέλει ἡ κοινὴ κεντρικὴ ίδέα τοῦ Μαρξισμοῦ καὶ τοῦ Φιλελευθερισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου, αἱ ἀπόψεις τῶν Μαρξιστῶν ἀρχίζουν νὰ διηστανται πρὸς τὰς τῶν Φιλελευθέρων οἰκονομολόγων: διότι ἐπεμβαίνει διὰ τοὺς πρώτους τὸ στοιχεῖον τῆς ἐναλλαγῆς, τῆς διαδοχῆς τῶν κοινωνικῶν συστημάτων. Τὸ καπιταλιστικὸν καθεστώς, παρατηροῦν οἱ Μαρξισταί, δὲν εἶναι δριστικὸν καὶ ἀμετάθλητον, ὅπως πιστεύουν οἱ Φιλελεύθεροι· ἀντιθέτως μίαν ἡμέραν, λόγῳ τῆς ἔξελιξεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, θὰ παύσῃ νὰ ὑφίσταται καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ οἱ νόμοι ποὺ τὸ διέπουν σήμερον, διὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν του εἰς ἔνα νέον κοινωνικὸν σύστημα εἰς τὸ δποῖον θὰ ισχύουν νέοι νόμοι, προφανῶς ἔξισου ἀκαταγώνιστοι καὶ ἔξισου ἀπαραθίαστοι, πάντως ὅμως διλιγότερον ἄδικοι καὶ περισσότερον εὔεργετικοὶ διὰ τὸν κόσμον τῶν ἔργαζομένων. Τὰ πρακτικὰ συμπεράσματα εἰς τὰ δποῖα ἔφθασαν συνεπείᾳ τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἡ Κλασσικὴ οἰκονομία καὶ ὁ Μαρξικὸς Σοσιαλισμός, εἶναι γνωστά: Ἡ μὲν πρώτη, ἡ δποῖα ἔδεχετο· ὅχι μόνον τὸ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀτροποποίητον τῶν νόμων τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, ἀλλὰ καὶ τὴν μονιμότητα καὶ αἰωνιότητα αὐτῶν, ἥχθη ἀναγκαῖως εἰς τὴν δικαιολογίαν τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐν λόγῳ συστήματος², αἴτινες, κατὰ ταύτην, εἶναι ἀσυγκρίτως καλύτεραι καὶ διλιγότερον δόσυντραί ἀπὸ ἐκείνας ποὺ θὰ προκύψουν ἐκ τῆς προσπαθείας τροποποιήσεως ἢ παραθιάσεως τῶν «αἰωνίων νόμων» του,— ἐνῷ ὁ δεύτερος, ὁ δποῖος ἀνεγνώριζε μὲν τὸ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀπαραθίαστον τῶν νόμων τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν περίοδον τῆς διαρκείας τοῦ τελευταίου τούτου, καὶ ἔδεχετο ὅτι διφείλει τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἐνὸς ὄλλου νόμου, οὐχὶ πλέον παροδικοῦ, ἀλλὰ αἰωνίου καὶ μονίμου, τοῦ ἔξελικτικοῦ, νὰ παρ-

¹ Πλὴν τῆς διοκληρωτικῆς καταλύσεως τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς μορφῆς καὶ καταστάσεως κατὰ τὸν Μαρξισμόν, ἡ δποῖα λαμβάνει χώραν αὐτομάτως καὶ μηχανικῶς ὅμας ὡς οἱ ὄλικοι δροὶ δριμάσσουν.

² «Τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα ἀποτελοῦν μηχανισμὸν λειτουργοῦντα αὐτομάτως, καὶ δὲν εἶναι δύνατὸν παρὰ νὰ φιλοσοφῶμεν ἐπὶ τῆς ὀραιότητος τῶν ἔλαστηρῶν του· καὶ δταν ἀκόμη μᾶς θρυμματίζουν καὶ μᾶς συντρίβουν». (C. Coquelin: Dictionnaire d'Économie Politique).

έλθη καὶ νὰ .έξαφανισθῇ, ὅπως παρῆλθον καὶ έξηφανίσθησαν καὶ ἄλλα πρὸ αὐτοῦ συστήματα, κατέληξεν εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ριζικῆς ἀνατροπῆς καὶ καταλύσεως τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστῶτος μαζὶ μὲ τὸ δποῖον θὰ καταλυθοῦν καὶ οἱ συντριπτικοὶ διὰ τοὺς ἔργάτας νόμοι του, οἵτινες ως ἀκαταγώνιστοι καὶ ἀπαραθίαστοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἴσχύος του, δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης νὰ τροποποιηθοῦν ἢ νὰ βελτιωθοῦν κατὰ τρόπον μόνιμον καὶ ἀποτελεσματικόν.

Τοιουτόπως τὰ δύο ἀντίπαλα συστήματα, καίτοι ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν κοινὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἀκαταγωνίστου τῶν οἰκονομικῶν νόμων ποὺ διέπουν τὸ σημερινὸν καπιταλιστικὸν σύστημα καὶ τῆς ἀδυναμίας ἀντιδράσεως ἐναντίον αὐτῶν τῆς ἀνθρωπίνης βουλῆσεως, κατέληξαν, λόγῳ διαστάσεως ως πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς ἔξελιξεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, εἰς ἀντιθέτους, καίτοι ἔξ ἴσου ἀπαραδέκτους, ὑποδειξεις: ὃ μὲν Φιλελευθερισμὸς εἰς τὴν μοιρολατρικὴν ὑποταγὴν καὶ ἀνεκτικότητα, ἀφ' οὗ δι' αὐτὸν διηγείται τὸ σημερινὸς κοινωνικὸς κόσμος παρὰ τὰς ἀτελείας του καὶ παρὰ τὴν πρὸς ὀρισμένας τάξεις σκληρότητά του, εἶναι ὅχι μόνον ὃ «φυσικὸς» καὶ ὃ ὀριστικός, ἀλλὰ καὶ ὃ ἀνθρωπίνως δυνατῶς καλύτερος¹, — ὃ δὲ Μαρξισμὸς εἰς τὸν καταστροφικὸν ἐπαναστατισμόν, ἀφ' οὗ μόνη διὰ τοῦτον ἡ ἀνατροπή, καὶ οὐχὶ ἡ μεταρρύθμισις, ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν διέξοδον ἐκ τῆς ὑφισταμένης ἀπανθρώπου καταστάσεως².

“Οχι μόνον ως πρὸς τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὴν μέθοδον, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ως πρὸς τὸν σκοπὸν ὃ Μαρξικὸς Σοσιαλισμὸς συνδέεται πρὸς τὸν Φιλελευθερισμόν. ‘Οσονδήποτε καὶ δὲν δὸρος «σοσιαλισμὸς» σημαίνει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ κοινωνικοῦ ἔναντι τοῦ ἀτομικοῦ, εἶναι ἀναμφισθήτητον δτὶ διηγείται τὸ Μαρξικὸς Σοσιαλισμὸς δέχεται ως τέλος καὶ σκοπὸν τὸ ἀτομον³. Καὶ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ δια-

¹ «Οἱ Φιλελεύθεροι ἀποδεχθέντες....μίαν φυσικὴν τάξιν προερχομένην ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἥτο δυνατὸν παρὰ νὰ διδάξουν τὴν μετ' εύχαριστήσεως προσχώρησιν ἢ τὴν στωϊκὴν ἀνεκτικότητα». (W. Lippmann: Ἑνθ. ἀν. 234).

² «Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Κλασσικὴν θεωρίαν οἱ Μάρκοι καὶ Engels ἔξηγαγον τοῦτο τὸ συμπέρασμα: ἀφ' οὗ αἱ μεταρρυθμίσεις δὲν δύνανται νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ μιᾶς ἐπαναστάσεως: «οὕτω ἡ μόνη λύσις τοῦ προθλήματος τοῦ δεκαώρου — ὅπως διδιος διηγείται — καθ' ὃς καὶ ὅλων τῶν προθλημάτων ποὺ γεννῶνται ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἔργασίας, εἶναι προλεταριακὴ ἐπανάστασις». (V. Sipkha vitch: Ἑνθ. ἀν. 136)»

³ «Ο σοσιαλισμὸς ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ δικαιώματος τοῦ διστεως ἐπὶ τοῦ ἀτόμου τὸ δποῖον διαμορφώνει κατ' ἀρέσκειαν, καταλήγει εἰς δικαιώματος

φορετικὸν σκοπόν, ἀφ' οὗ ἡ ἴδεα τοῦ προσωπικοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος εἶναι ἡ δδηγήσασα αὐτὸν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μεταβολῆς τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος. "Οπως δὲ Φιλελευθερισμός, ἐπιδιώκει καὶ αὐτὸς τὴν εύημερίαν τοῦ ἀτόμου, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν περιορισμῶν ἢ ἐκ τῶν ἔμποδίων¹. Περισσότερον μάλιστα φανατικὸς τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, ἐπιζητεῖ, ὅπως λέγει δὲ E. Laskine, «τὴν καθολικὴν χειραφέτησιν τοῦ ἀτόμου»², — τὴν πλήρη δηλαδὴ ἀπαλλαγὴν του ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ ἢ ἔξαναγκασμοῦ, δὲ διοῖς εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐκ φυσικῶν ἢ ιστορικῶν θεσμῶν, ὅπως ἡ Θρησκεία, ἡ πατρίς, ἡ οἰκογένεια³. «Ο σοσιαλισμὸς εἶναι δὲ δλοκληρωτικὸς ἀτομισμός», ὅπως γράφει ἔνας μελετητὴς αὐτοῦ⁴.

* * *

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΠ. ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ
“Απαντα τὰ ἔκτεθέντα κοινὰ σημεῖα ὡς πρὸς τὴν ἀφετηρίαν,
τὴν μέθοδον καὶ τὰς ἐπιδιώξεις, μεταξὺ τοῦ Φιλελευθέρου Ἀτομι-

ἀτόμου ἐπὶ τοῦ ἀστεως τὸ δικοῖον ἐπιφορτίζει μὲ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν ἀπολαύσεων του καὶ τὴν ἔξωτερικὴν καὶ μηχανικὴν ἀνάπτυξιν του». (H. Michel: *L'Idée de l'Etat*, 416).

1 Κατὰ τὸν Μάρκον ὑπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς «τὸ ἔργαζόμενον ἀτομον δὲν ἔχει οὔτε αὐτονομίαν, οὔτε προσωπικότητα», ἡ δὲ φαινομενική του ἔλευθερία δὲν εἶναι πάρα «ἡ ἔλευθερία τοῦ κεφαλαίου νὰ συντρίβῃ τὸν ἔργατην». Μόνον «ὁ κομμουνισμὸς... εἶναι ἡ πραγματικὴ φάσις τῆς χειραφετήσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου», «ἡ πλήρης ἀπελευθέρωσις τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ ίδιοτήτων...», κλπ.

2 E. Laskine: *Le Socialisme suivant les peuples*, σ. 22.—Ο J. Jaurès δημοίως γράφει: «ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἔκφανσις τοῦ ἀτόμου.... Τίποτε δὲν ὑπάρχει ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου.... Τὸ ἀτομον διαπιστώσαν τὴν θέλησιν του ν' ἀπελευθερωθῇ, νὰ ζήσῃ, νὰ ἀναπτυχθῇ, προσδίδει ζωὴν καὶ ἀρετὴν εἰς τὰς ίδεας.... Τὸ ἀνθρώπινον ἀτομον εἶναι τὸ μέτρον παντὸς πράγματος, τῆς πατρίδος, τῆς οικογενείας, τῆς ίδιοκτησίας, τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Θεοῦ. Ιδοὺ ἡ λογικὴ τῆς ἐπαναστατικῆς ίδεας, ίδού δὲ σοσιαλισμός». J. Jaurès: *Socialisme et liberté. Revue de Paris. Decembre, 1898*.

3 Θὰ ήδύνατο ν' ἀντιταχθῇ δτι δ σοσιαλισμός, ἐνῷ πιθανῶς ἀπελευθερώνει τὸ ἀτομον ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἐν τούτοις δὲν ἔξασφαλίζει τὴν ἔλευθεραν δρᾶσιν αὐτοῦ, τὴν «αὐτονομίαν» του, ἀσυμβίθαστον μὲ κοινωνικὸν σύστημα ποὺ καθιστᾷ κοινὰ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ καταργεῖ τὴν πρωτοθουλίαν τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος. Εἰς τοῦτο ἀπαντοῦν οἱ Μαρξισταὶ δτι ἡ σημερινὴ αὐτονομία τοῦ ἀτόμου εἶναι δλῶς ἐπιφανειακή, ἐφ' ὅσον τοῦτο εύρισκεται ἔξηρτημένον ἀπὸ τὸν κεφαλαιοκράτην πλησίον τοῦ δικοίου ἔργαζεται. Εἶναι προτιպώτερον λοιπὸν νὰ ὑπάγεται κανεὶς ὑπὸ μίαν καθολικὴν δργάνωσιν, διότι εἰς ταύτην θὰ συμμετέχῃ καὶ δὲ ίδιος καὶ συνεπῶς θὰ εἶναι ταύτοχρόνως καὶ διευθύνων καὶ διευθυνόμενος. "Ορ. κατωτ. σ. 205.

4 Abbé Six: *Pages de Sociologie Chretienne*, σ. 79.

E.Y.P.M.K.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006